

Docent zonder titel belandt op dood spoor

Hbo zucht onder masterstress

Het niveau van het hbo moet omhoog. Daarom moeten duizenden docenten terug naar de collegebankjes om een mastertitel te halen. Wie in deze diplomarace achterblijft, riskeert een bestaan in de marge. Bij de uitvoering van de prestatieafspraken over docentkwaliteit komt het hbo stevig in de greep van de masterstress, blijkt uit onderzoek van het *Onderwijsblad*. Het onderwijs wordt er volgens docenten niet altijd beter van. “De grootste hark kan voor de klas staan als hij maar master is.”

Tekst Miro Lucassen en Yvonne van de Meent Beeld Typetank

Maximaal een uur kan Hester van der Ent vrijmaken voor een gesprek over haar masterstudie. De docent marketingcommunicatie bij Saxion heeft komende zomer geen vakantie, want haar scriptie moet nu echt af. “Niemand doet deze studie binnen twee jaar, helemaal niemand. Het is gewoon heel erg zwaar. Ik heb een dag studieverlof en daarnaast kost het me nog twaalf tot veertien uur per week.”

Sinds 2008 hebben bijna 3500 hbo-docenten een lerarenbeurs aangevraagd voor een masterstudie. Het aantal aanvragen neemt elk jaar toe. Want het liefst zien politici en bestuurders alle hbo-docenten in het bezit van het masterpapiertje. Meer masters voor de klas zijn nodig om het niveau van het hbo te verhogen, luidt de mantra. Daarom hebben hogescholen in de prestatieafspraken met het ministerie van Onderwijs vast-

gelegd dat het opleidingsniveau van hun docenten omhooggaat. Om druk op de ketel te zetten, staan er sancties op het niet waarmaken van die afspraken. Hogescholen die de streefcijfers in 2016 niet halen, kunnen 7 procent van de bekostiging verspelen. Voor een grote hogeschool als Avans komt dat neer op 10 miljoen per jaar. De Hogeschool van Amsterdam kan zelfs 16 miljoen kwijtraken.

Alleen nog masters voor de klas is voorlopig geen haalbare kaart, blijkt uit een inventarisatie van het *Onderwijsblad*. In 2012, het jaar waarin de teller ging lopen, had bij de tien grootste hogescholen 62,5 procent van de docenten een mastertitel. Dat moet volgens de prestatieafspraken met 13 procent toenemen tot 74,5 procent in 2016. Hogeschool Utrecht is het meest ambitieus en wil dat over twee jaar 86 pro-

cent van de docenten master is, om daarna door te stoten naar 100 procent in 2020. Een op de vijf HU-docenten moet dan bovendien gepromoveerd zijn. Hogeschool Inholland is van de tien grote hogescholen het minst ambitieus en vindt 61 procent masters voorlopig genoeg.

Kantklossen

Hogescholen halen alles uit de kast om hun beloften waar te maken. Bij nieuwe benoemingen is een master meestal vereist. Ervaren en gewaardeerde flexdocenten zonder titel krijgen geen vaste aanstelling meer na de maximale periode van drie jaar in tijdelijke dienst. “Als ik een master kantklossen had gehad, was ik nu nog hbo-docent”, zegt een 43-jarige bachelor agrarische bedrijfskunde. Ondanks zijn twintig jaar ervaring in het bedrijfsleven en het onderwijs komt hij niet meer aan het werk in het hbo. Zzp'ers die van de Belastingdienst niet meer ingezet mogen worden als invaldocent, kunnen alleen een tijdelijke aanstelling krijgen als ze master zijn. Bachelors moeten op eigen kosten en in hun eigen tijd de onontbeerlijke titel zien te bemachtigen.

De bachelors in vaste dienst worden stevig aangemoedigd een titel te halen. Zelfs bij opleidingen waar het afgesproken masterquotum al binnen handbereik is voelen zij zich toch genoodzaakt een titel te halen. Ze zijn bang op dood spoor te belanden zonder master. De feiten voeden die angst. Vast personeel hoeft niet meteen te vrezven voor degradatie, maar taken als onderwijsontwikkeling, begeleiden van afstudeer-

ders, het coördineren van een team zijn steeds meer voorbehouden aan masters. Bachelors mogen binnenkort alleen nog onderwijs uitvoeren dat door anderen is bedacht.

Diepgaande vakkennis, onderzoeksvaardigheden, over de grenzen van het vakgebied kijken: die academische kwaliteiten dragen allemaal bij aan het verhogen van het niveau, vinden hogescholen. Ze geven daarom meestal de voorkeur aan een universitaire master. Maar hbo-docenten volgen het liefst een hbo-master, blijkt uit een enquête onder AOb-leden waaraan dit voorjaar ruim 400 hbo-docenten meededen. Hbo-masters zijn sowieso geliefd bij leraren. Van de ruim 21.000 lerarenbeurzen die sinds 2008 zijn toegekend aan masterstudenten, wordt 85 procent verzilverd bij een hogeschool.

Schakelcursus

Dat een hbo-master in principe in twee jaar een diploma oplevert, draagt waarschijnlijk bij aan die populariteit. Hoe sneller de titel binnen is, hoe beter. Een universitaire master duurt langer omdat een hbo-bachelor meestal een schakelcursus moet doen om toegelaten te worden. “Ik heb natuurlijk gekeken naar een universitaire master in mijn eigen vakgebied. In het schakeltraject zou ik daar vakken moeten volgen waar ik nu zelf les in geef”, zegt journalistiekdocent Tanja van Bergen, werkzaam bij de Hogeschool van Utrecht. Zij koos voor de master coaching van de particuliere hogeschool NCOI, in de verwachting daarvan profijt te hebben als studieloopbaanbegeleider. “Het is een semiwetenschappelijke verkenning, dus geen opleiding om daadwerkelijk te coachen. De academici onder mijn collega’s kijken er met welwillende spot naar. Maar toch merk ik dat ik wel degelijk een betere docent word en mijn onderzoeksvaardigheden verbeter.”

Opnieuw iets leren is heerlijk, zeggen vrijwel alle docenten die bezig zijn met hun master, maar tegelijkertijd is het uiterst intensief. In de hbo-cao is afgesproken dat masterstudenten maximaal twee dagen per week studieverlof kunnen krijgen, waarvan anderhalve dag door de werkgever wordt betaald en een halve dag via de

lerarenbeurs wordt gefinancierd. Het lijkt een riante regeling. “Ik ben nog nooit in mijn loopbaan zo goed gefaciliteerd”, zegt Marga Bron, docent HRM en stagecoördinator bij de Hogeschool van Amsterdam. Maar direct daarna: “Het lukt me niet altijd die dagen echt op te nemen. In september moesten honderd studenten een stageplaats krijgen, dan kom je niet aan het studieverlof toe.”

‘Wanneer vrijwel alle hbo-docenten een master hebben, is het niveau van het onderwijs gewoon hoger’

De tientallen studerende docenten die voor dit onderzoek zijn ondervraagd, bezweren dan ook dat het vrijwel niemand lukt in twee jaar een diploma te halen. Monique van den Heuvel, onderzoeker en docent schrijfvaardigheid bij de master leren & innoveren van de Hogeschool Rotterdam, de opleiding die zij zelf volgde: “De studiebelasting is bijna irreëel. Dat zie je ook aan de cijfers. Aan deze opleiding beginnen ongeveer veertig studenten per jaar. Twee jaar later zijn er misschien tien klaar.”

Inhoudelijk kan het er ook pittig aan toe gaan. Van den Heuvel: “Ik ben zelf de beste ambassadeur voor deze opleiding, het heeft mij persoonlijk heel veel opgeleverd, maar niet iedereen is zo enthousiast. De overgang van bachelor naar master is groter dan waar men bij de opleiding van uitgaat. Je moet als masterstudent een behoorlijk stuk kunnen schrijven, maar dat kan niet iedereen. Dat studenten over academische en onderzoeksvaardigheden beschikken, wordt gewoon aangenomen. Zelfstandigheid is de norm, maar als stu-

dent voel je je in het diepe gegooid.”

Ook perikelen met roosters en onverwachte gebeurtenissen thuis of op het werk verstoren gemakkelijk de fragiele balans tussen werk, studie en zorgtaken. Sil de Nijs, docent social work bij de Hogeschool Utrecht, heeft zijn studie rechten bij de Open Universiteit op een laag pitje gezet omdat hij ondanks afspraken niet twee dagen in de week is vrij geroosterd. “Ik zou dus in mijn vrije tijd moeten studeren, maar ik heb een vrouw en vier kinderen en die gaan bij mij voor. Een collega die het wel is gelukt een masterdiploma te halen, heeft haar relatie mede door de werkdruk, zien stuklopen.”

Docenten die geen studie erbij doen, hebben ook last van extra werkdruk. Zij moeten de taken overnemen die de ingevlogen flexdocenten niet zomaar kunnen uitvoeren. Geen wonder dat een ruime meerderheid van de geënquêteerde AOb-leden meldt dat de masterstress in hun team matig tot hoog is. Volgens driekwart is hun hogeschool als geheel stevig in de greep van de masterstress.

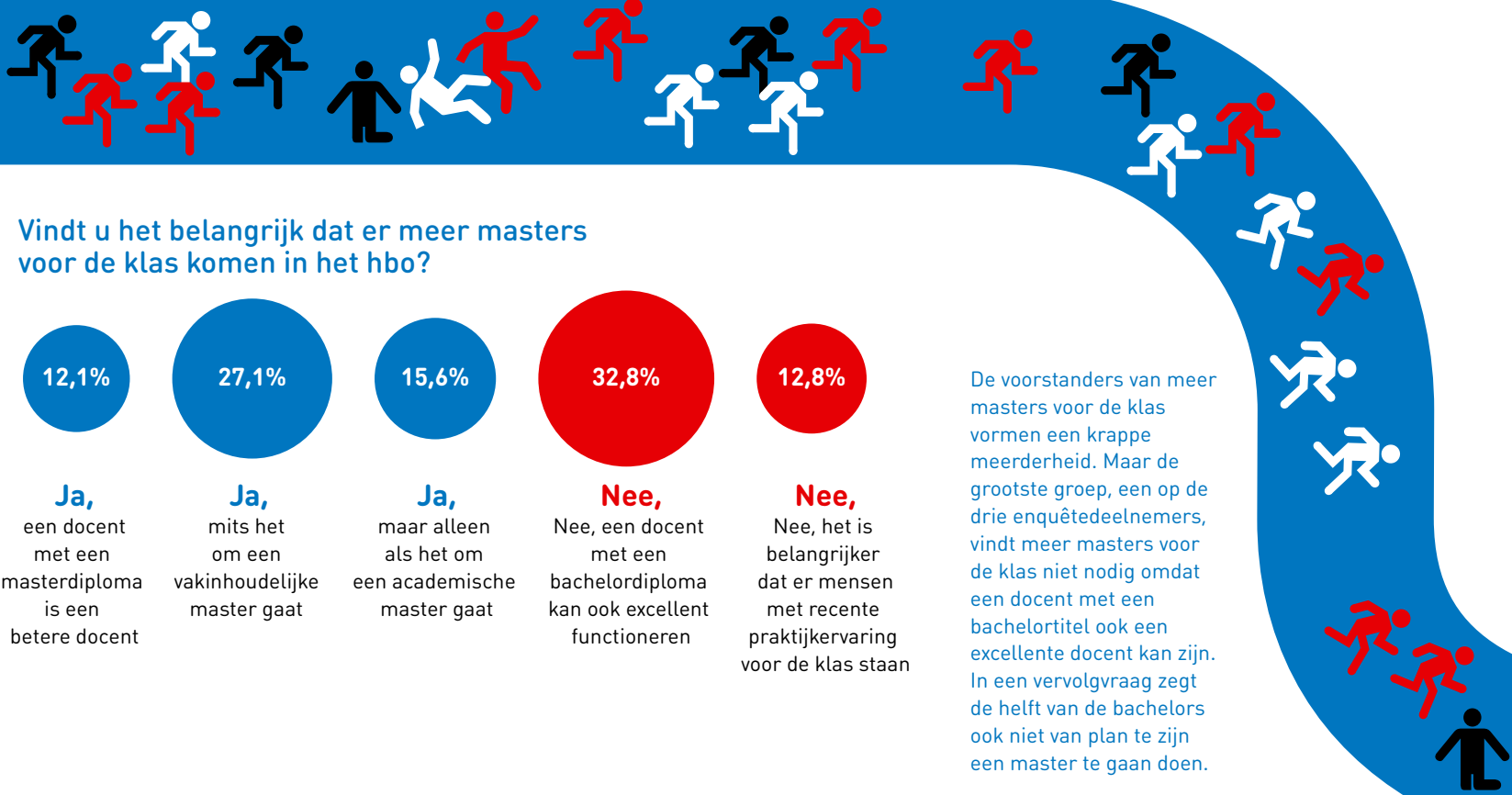
Sportschool

De cursusaanbieders laten ook wel eens een steek vallen. Zo is het bij NCOI heel gewoon om de masterclasses op locatie te vervangen door digitaal afstandsonderwijs als er te weinig deelnemers zijn. Journalistiekdocent Tanja van Bergen: “En dan betaalt mijn hogeschool dus 15.000 euro voor elektronisch leren. Ik doe dat niet, het is al zwaar genoeg naast een baan. Zo’n bijeenkomst om de twee weken heeft het motiverende effect van de sportschool: als je een afspraak hebt, ga je ook echt.”

Klagen helpt niet, merkte Saxion-docent Hester van der Ent. “Als er te weinig mensen in een groep zijn, krijg je gewoon geen les en moet je alles thuis doen. Ik vind de begeleiding echt minimaal. Heel slecht voor zo’n ontzettend dure opleiding.”

Volgens directeur onderwijs Eric Verduyn biedt NCOI zoveel mogelijk een alternatief aan op een andere dag of locatie als groepen te klein zijn. Lukt dat niet, dan is e-learning de oplossing om de cursus door te laten gaan. “We ondervangen de ontbrekende contacturen met interessante casuïstiek, maar we weten dat onze studenten

Uitkomsten enquête masterstress

voor iets anders komen.”

Hoe vaak dit soort perikelen leiden tot studievertraging of uitval is onbekend. Bij de tien grootste hogescholen staat een handvol afhakkers geregistreerd. Volgens tussentijdse evaluaties stopt 7 procent van de leraren met een beurs ermee. Aan de andere kant: van slechts een kwart van de 40.000 docenten die de afgelopen zes jaar een lerarenbeurs hebben aangevraagd, staat vast dat ze een diploma hebben gehaald. Maar die cijfers zijn nog lang niet compleet, blijkt uit navraag bij de Dienst Uitvoering Onderwijs, verantwoordelijk voor de lerarenbeurs. Het Centraal Planbureau begint dit jaar met onderzoek naar de effecten van de lerarenbeurs en het studierendement.

Zes van de tien grote hogescholen verwachten dat ze de prestatieafspraken gaan halen of zelfs iets over het streefcijfer heen gaan. Hogeschool Inholland kan geen stand van zaken geven vanwege een reorganisatie. De Hogeschool Rotterdam ligt op schema als de honderd docenten meetellen die in augustus aan een master beginnen maar eind 2015 nog geen diplo-

‘Het gaat niet om het opleidingsniveau, maar om de kwaliteit van het lesgeven’

ma zullen hebben. Fontys wijst erop dat het in bepaalde sectoren, bijvoorbeeld bij de snelgroeiende ict-opleidingen, lastig is om nieuwe masteropgeleide docenten te werven. En de HAN ziet de 80 procent er wel van komen, maar mogelijk iets voorbij de deadline.

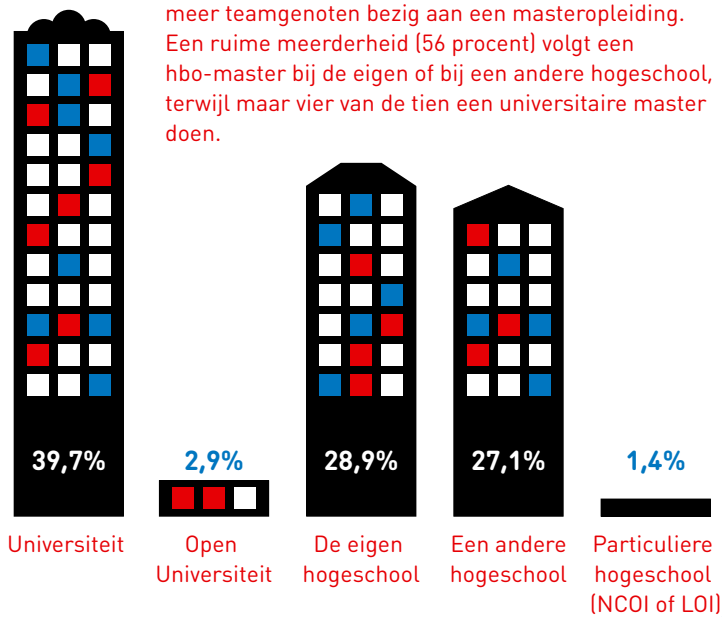
Finland

De prestatieafspraken worden eerder net wel dan net niet gehaald. Maar is de operatie daarmee een succes? Is een master een betere docent dan een bachelor? “Een masterdiploma is geen garantie, maar als over

een jaar of twintig vrijwel alle hbo-docenten een master hebben, is het niveau van het onderwijs gewoon hoger”, stelt Olchert Brouwer, lid van de reviewcommissie die beoordeelt of universiteiten en hogescholen de prestatieafspraken hebben gehaald. “In een land dat investeert in het opleidingsniveau van docenten, gaat de kwaliteit van het onderwijs omhoog”, zegt ook de Tilburgse hoogleraar onderwijssociologie Marc Vermeulen, die als lid van de commissie-Rinnooy Kan aan de wieg stond van de lerarenbeurs. Hij baseert zich op internationale vergelijkingen waaruit blijkt dat landen als Finland, waar alle leraren een universitaire opleiding hebben, de beste onderwijsprestaties leveren. Klaas van Veen, hoogleraar onderwijskunde in Groningen, analyseerde in 2011 voor het ministerie van Onderwijs alle wetenschappelijke studies naar het opleidingsniveau van leraren en de kwaliteit van het onderwijs. Een verband tussen die twee blijkt er niet te zijn. “De kwaliteit van een docent is belangrijk, dat weten we. Maar daarbij gaat het niet om het opleidingsniveau, maar om de kwaliteit van het lesge-

Bij welke instelling volgen de meeste docenten een masteropleiding?

Bij negen van de tien enquête deelnemers zijn een of meer teamgenoten bezig aan een masteropleiding. Een ruime meerderheid (56 procent) volgt een hbo-master bij de eigen of bij een andere hogeschool, terwijl maar vier van de tien een universitaire master doen.

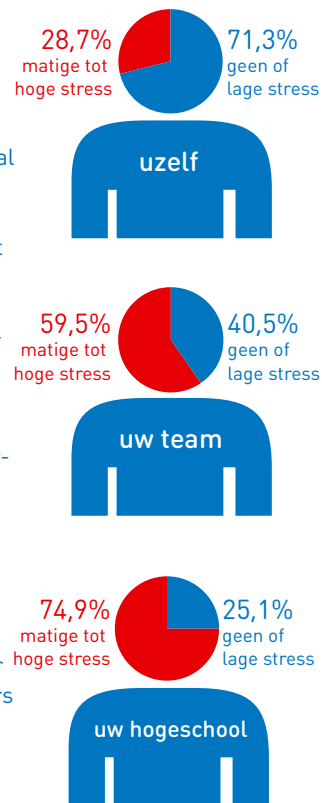
master

Heeft u masterstress?

De prestatieafspraken over het verhogen van het opleidingsniveau van docenten kunnen leiden tot masterstress. Geef het niveau van deze masterstress aan voor uzelf, uw team en uw hogeschoolen.

Zeven van de tien enquête deelnemers hebben persoonlijk geen last van masterstress.

Logisch, dat zijn de enquête deelnemers die al een masterdiploma hebben. Maar bij een ruime meerderheid slaat de masterstress in het team wel toe en volgens driekwart van de deelnemers is de stress op hogeschoolniveau flink voelbaar. Geen wonder, docenten die een masteropleiding volgen, worden volgens vier van de tien enquête deelnemers niet vervangen. Bovendien blijven vacatures bij een op de vijf teams soms lang openstaan omdat er alleen (schaarse) masters aangenomen mogen worden.

ven. Zaken als contact leggen met leerlingen, de leerstof goed kunnen uitleggen, weten hoe leerlingen leren. Het draait om communicatie en vakdidactiek. Dat leer je niet in een master."

Uit de internationale vergelijkingen is veel te makkelijk de conclusie getrokken dat het masterniveau van doorslaggevend betekenis is, meent Van Veen. "Dat is echt een denkfout. Er is in Finland veel meer aan de hand." Finse docenten krijgen ruimte en vertrouwen, terwijl het Nederlandse onderwijs – en zeker het hbo – bol staat van de procedures en regeltjes, controle en verantwoordingsdrift. In die cultuur gedijt een academisch gevormde docent niet. "Gechargeerd: in het hbo moet je als docent vooral goed zijn in het invullen van formulieren. In zo'n organisatie loont het helemaal niet om master te zijn."

Treurig

Onder de enquête deelnemers houden voor- en tegenstanders van meer masters voor de klas elkaar vrijwel in evenwicht. Een op de drie vindt dat een bachelor net

zo goed een excellent docent kan zijn. En een op de acht heeft liever een collega met praktijkervaring dan een master.

Veel vertrouwen dat de masterstress tot beter onderwijs leidt, hebben de geïnterviewde docenten niet. HU-docent Sil de Nijs: "Het is natuurlijk allemaal begonnen om het vergroten van de deskundigheid van docenten, maar bij de HU gaat het alleen nog maar om zoveel mogelijk masterdiploma's. Maar collega's die er niets van bakken voor de klas, bakken er nog steeds niets van als ze een mastertitel hebben gehaald."

Rop Verheijen, docent opleidingskunde bij de HAN, volgt een master begeleidingskunde waarmee hij erkend supervisor wordt. Er blijkt weinig ruimte om dat in te zetten voor curriculumontwikkeling, zoals zijn bedoeling was. "Er is nauwelijks tijd om nieuwe kennis te delen met collega's." Verheijen noemt het treurig dat de HAN afscheid neemt van invaldocenten die geen master hebben, met het argument dat bachelors onvoldoende onderzoeksvaardigheden hebben om studenten te begeleiden. "Onderzoeksvaardigheden

zijn wel belangrijk, maar slechts een klein onderdeel van de expertise die je als hbo-docent nodig hebt", stelt hij. "Wij rennen in Nederland achter één dingetje uit het Finse model aan, die titels. Maar er zit geen visie achter over onderwijskwaliteit. We zouden het eens moeten hebben over wie er voor de klas staat, niet over wat er voor de klas staat. Het gaat in het onderwijs om de relatie tussen docent en student. Er moet een klik zijn, anders werkt het niet. Kennis is daar ondergeschikt aan. Maar wij doen het nu precies andersom. De grootste hark kan voor de klas staan, als hij maar master is." □

Meer over masterstress en de volledige uitslag van de AOb-enquête over hoger onderwijs op www.hogeronderwijs.nu

Het journalistiek onderzoek voor dit artikel is deels bekostigd uit een werkbeurs, beschikbaar gesteld door het Onderwijsfonds COCMA. Meer informatie op www.onderwijsjournalistiek.nl